

2.1.1—Narušování soukromí obětí trestných činů a jejich okolí

Pro proces, v jehož průběhu se člověk stává obětí trestného činu, se v odborné literatuře vžil termín **viktimizace**. Vychází z latinského slova *victima* (česky **oběť**). Oběť v nejširším slova smyslu označuje osobu, skupinu, organizaci nebo řád (morální či právní), které jsou chováním jiných ohroženy, zraněny nebo zničeny. Ač pojem oběť není v nejobecnějším smyslu toho slova omezen na fyzickou osobu, operujeme s ním především v následujících rovinách:

- **oběť trestného činu**;
- **oběť přírodní katastrofy** (např. povodní, požárů, zemětřesení, výbuchu sopky apod.);
- **oběť hromadného neštěstí** (např. leteckého, železničního, lodního apod.);
- **oběť teroristického útoku**;
- **oběť válečného konfliktu** (srov. Kiefl, Lamnek, 1986; Kunczik, Bleh, 1995; Čírtková, Vitoušová a kol., 2007; Karmen, 2010).

Mnohoznačnost pojmu oběť, jak vysvětlují sociologové Walter Kiefl a Siegfried Lamnek (op. cit.), se promítá i do interdisciplinárně orientovaného oboru označovaného jako **viktimologie** (nauka o obětech). Je nepochybné, že ačkoliv viktimologie vznikla jako vědní obor zabývající se oběťmi trestných činů, její poznatky přispívají k pochopení problémů a životních situací všech osob, které postihl osud oběti. Jedna z otázek, které se v tomto vztahovém rámci podle teoretika žurnalistiky Václava Moravce a psychologa Karla Paulíka (2011, s. 41) nabízejí, je, zda „při často konstatovaném zájmu veřejnosti o negativní a nezřídka až drastické informace nezahrnuje snaha o poskytnutí těchto informací v co nejuplněnější formě nebezpečí negativního dopadu na oběť“. Negativní dopad na oběť je ve zřejmém rozporu například s novinářskou etikou, nicméně jeho efektivní eliminace je nesnadnou záležitostí.

V souvislosti s kriminalitou můžeme definovat dva typy obětí:

- **přímé (primární) oběti** – do této skupiny můžeme zahrnout osoby, jež byly trestným činem poškozeny materiálně, fyzicky či emocionálně (psychicky), patří sem i pozůstalí po osobách, které v důsledku trestného činu přijdou o život;
- **nepřímé (sekundární) oběti** – do této skupiny můžeme zahrnout osoby v okolí poškozeného (např. v případech znásilnění poznamená trestný čin i partnera oběti).

Samotný trestný čin je pro oběť pouze počátkem, úvodním dějem, který automaticky spouští následné pochody (srov. Čírtková, Vitoušová a kol.,

2007; Malá 2008; Marešová, Martinková, 2009; Moravec, Paulík, 2011), přičemž celý tento proces označujeme jako **viktimizaci**, tedy proces zranění a poškozování jedince.

Viktimizace má svou dynamiku, která tak překračuje bezprostřední a přímé důsledky spáchaného trestného činu, přičemž se zpravidla rozlišují tři fáze tohoto jevu:

- **viktimizace primární** – zahrnuje všechna přímá poškození a zranění vázaná na trestný čin, který je vždy výrazným zásahem do života oběti. K primární viktimizaci dochází pokaždé, když se jedinec stane obětí trestného činu;
- **viktimizace sekundární** – jde o velmi častou, nikoliv však nutnou fázi viktimizace, k níž dochází až po spáchání trestného činu a nesouvisí již s konáním pachatele. Rozumíme jí zpravidla reakci sociálního prostředí oběti trestného činu (např. kontakt oběti s orgány činnými v trestním řízení, se znalci, s novináři publikujícími detaily o oběti či o činu samotném). Sekundární viktimizace odpovídá viktimizaci nepřímé, například pokud se osoby poskytující pomoc (tzn. policie, záchranáři či sociální pracovníci) nechovají šetrně a starostlivě k oběti, jestliže přispívají k dodatečné zátěži, jestliže je narušen počínající proces uzdravování oběti. V Doporučení (2006) 8 Výboru ministrů Rady Evropy členským státům ohledně pomoci obětem trestných činů je sekundární viktimizace definována jako „viktimizace, k níž nedochází přímo následkem trestného činu, ale je výsledkem reakce institucí a jednotlivců na oběť“.²⁵⁸ Tato fáze podle citovaného dokumentu zahrnuje nedostatky porozumění k utrpení oběti a zanechává ji v pocitu izolace, nejistoty a ztráty víry v pomoc společnosti. Tyto pocity zintenzivňují důsledky trestného činu například tím, že prodlužují trauma, což u oběti způsobuje a prohlubuje pocit odcizení vůči společnosti jako celku;
- **viktimizace terciární** – někteří autoři používají toto označení pro fázi, která se dostavuje po obzvláště závažných procesech sekundární viktimizace. Chápu ji jako dlouhodobou újmu, kdy ani po delším čase (po určité nápravě a odškodnění oběti) není oběť schopna se s trestným činem na ní spáchaným vyrovnat, navázat na svůj předchozí způsob života. Terciární viktimizace je pak výsledkem prožitků a procesů dlouhodobého přisuzování či „nálepkování“ na základě primární a sekundární viktimizace. Logika tohoto rozlišování však není

---

²⁵⁸ Recommendation Rec(2006)8 of the Committee of Ministers to member states on assistance to crime victims. Adopted by the Committee of Ministers on 14 June 2006 at the 967th meeting of the Ministers' Deputies [cit. 16. 2. 2018]. Dostupné z: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900016805afa5c.

podle teoretiků médií Michaela Kunczika a Wolfganga Bleha (op. cit.) výstižná, protože děje viktimizace popsané jako terciární je třeba do značné míry přiřadit k viktimizaci sekundární. Především z tohoto důvodu se pojem terciární viktimizace používá nejednotně. Část odborné komunity označuje jako terciární viktimizaci kupříkladu nedbalé zacházení příslušníků orgánů činných v trestním řízení, pomocníků obětí či novinářů s individuálními nebo kolektivními daty, která se týkají trestného činu. Příčina terciární viktimizace bývá zpravidla spojována s osobnostním založením oběti (srov. Kiefl, Lamnek, 1986; Kunczik, Bleh, 1995).

Příčiny sekundární viktimizace je možné rozčlenit (např. Čírtková, Vitoušová a kol., 2007) do tří skupin:

- **strukturální** – vyplývající z formálních předpisů (např. nutnost setkání oběti a pachatele u soudu);
- **sociálněpsychologické** – jde o falešné mýty a stereotypy, které si vytváříme o obětech trestných činů;
- **individuální** – jde o postoje, kognitivní schémata jednotlivců, kteří profesionálně nebo privátně přicházejí do kontaktu s oběťmi trestných činů.

Doporučení (2006) 8 Výboru ministrů Rady Evropy členským státům ohledně pomoci obětem trestných činů nabádalo, že by státy „měly učinit náležité kroky ve snaze co nejvíce omezovat narušování soukromého a rodinného života obětí a chránit osobní údaje obětí, zvláště v průběhu vyšetřování a trestního stíhání daného činu“.²⁵⁹ Český právní systém drahnou dobu žádnou zvláštní skupinu obětí trestných činů s ohledem na vyšší míru jejich ohrožení sekundární viktimizací nedefinoval.

Ke kvalitativní změně došlo 1. dubna 2009, kdy vstoupila v platnost novela trestního řádu č. 52/2009 Sb., která v souladu s mezinárodními trendy lépe vymezila ochranu osobnosti a soukromí dětských obětí trestných činů. Právní norma omezila okruh informací poskytovaných veřejnosti o nezletilých obětech trestných činů, které je zapotřebí zvýšeně chránit před sekundární viktimizací, a zakázala zveřejňování jejich jména a příjmení i jiných osobních údajů, jež by umožnily jejich identifikaci (např. za pomoci fotografií či obrazových záznamů). Novela stanovila i přísné sankce, jejichž cílem bylo odradit média, resp. novináře od narušování soukromí dětských obětí trestných činů.²⁶⁰

---

259 Tamtéž.

260 Za porušení zákazu zveřejnění informací o dětských obětech trestných činů hrozila podle novely trestního řádu, tedy zákona č. 52/2009 Sb., fyzickým i právnickým osobám pokuta až do výše jednoho milionu korun. Pokud byl daný zákaz porušen